

Тыва транскастенхоунд болаш
оске-даа хамаарылгалыг ор-
ганизацияларын экономистер,
бухгалтердери чымылан.

Семинарга чаа тариф дуга-
рында лекцияны Тыва авто-
транспорт зргелесинин чык-
саооттууге кылдизинин на-
чалыгын М. Е. Савицкий
номчаан.

Бистин корр.

КУРЛАВЫРЛАР УТКУШТУР ПЛАНДА

Кызылдын сүт комбинаты шийтпирлиг чыды бектик көргүзүлгөндө 1000 түрү. Коллектив он бир айлар дүргүзүлгөндө 1000 түрү. Ажыл агыйын ажылап кылган. Чыда төнчүлүгө чейин 270 мүн рубльдин продукциясын кылып үндүрөт.

Беш чыдын үш чыдын даалазын комбинат 2 чыл он ай ишинде күүсөдир арга-ла чыда. Продукция сайгарынын үш чыл планын 101,8 хуу, нити продукция бүдүрүш 102,5 күш-ажылдын бүдүрүшү 100,7 хуу күүсөткөн. Продукция бүдүрүшүнүн темпийн үргүчү бектик түзүлгөндө. Онда үшүн иштинде планан ажыр 145 тонна мал саржаан бүдүрүш үндүргөн. Коллектив чыда төнчүлүгө чейин 920 мүн рубльдин продукциясын бээр деп шийтпирлээн.

Пектер, бригадалар аразын да калбарган социалисттик чарыштын мурдуну оңдоо үчүн сүт продуктулары кылар пех чоруп турар. Ол коллектив чыда планын ажыр күүсөдир аяас, продукциянын аки шынары өөш демиселди күшөлдөргөн. Мында ажылчынаар Валентина Мелихова, Нина Игоньева олар ай планын 120—125 хуу күүсөдир, чарыштын шалыпчылары болуп турар. Эки шынары продукция дээр социалисттик чарыштын дээрлик организастап, он түнчөй ай, квартал саанында үндүрүш, мурнакчаларын планан, мактап, планын ажыр күүсөдир, бүдүрүшү бектик чыда-хөй-нитини ажилында илдепкелгир киришкенерге шалынын 25 хуу үшүн демисел төлөдир, ол ышак айда алыр, ажыл төдөдирин шалла кылдыр тысып турары үлүг үчүр-үзүлгө болуп турар. Бүдүрүшүнүн хураалына чарыштын түнчөй үндүрүш, чейин чейинтерин илдерип, моон сонгаар канчаар ажылдаарын, кандай арга-курла-

Н. ХЕРТЕН.

БҮЗҮРЭЛ УЛУГ

Кызылдын алты заводунун ажылчынаар болтап инженер-техниктик ажилдакчылары продукция сайгарынын чыл планын ноябрь 27-де, хөм идик бүдүрүш октябрь 20-де күүсөдир, чыл төнчүлүгө чейин планан ажыр 14 мүн өөш хөм, 4 мүн 500 өөш кидис идиктерин бүдүрүш, 90 мүн рубльдин продукциясын чыл планына немей бүдүрүш СЭКП хооронунга болтап хооруксомуа рапорттаан.

Бо чылын заводтун ажылчынаар үлүс ажыл-агыйына 1 миллион 40 мүн рубльдин нити продукция бээр дээр сөзүнө аз болуп, продукция сайгарынын планын 103,1 хуу күүсөткөн. Завод 1945 чылда чыда 165 мүн рубльдин нити продукциясын бүдүрүш, 7 мүн 600 өөш кидис, 5 мүн 500 өөш хөм

идикти бүдүрүш кылып турган деннеп көргө, ам күш-ажылды бүдүрүшүлү кайы хире өскөн илден.

Бо чылын бар арга-курла-ларын санап көргөш, хөм идиктерин 69 мүн өөш кидис, 75 мүн өөш хөм идиктерин декабрь 20-де кылып үндүрүш социалисттик хулааде айыткан, ону 1,5 ай буртунаар ажыр күүсөткөн.

Бо бектик көргүзүлгөн чейин алырынга социалисттик чарыштын дээрлик организастааны дузалаан. Заводта ажыл-иши бүрүш ай, квартал планынын күүсөдир дээр кызымасык ажылдаар. Оон түнчөйде күш-ажылга үлөргө-чигежн көргүзүп турар мурнакчаларын саны өскөн.

Ындылаарга хөм идик цегинин мастерлери А. Черемнев, коммунисттик күш-ажылдын

А. КУМАК.

ЧАРЫШТЫН ДЭЭШТИИ

Өзөш чарыгдалды үндүрүп турган, аки шынары хөй продукциянын бүдүрүш үндүрүшүне — социалисттик чарыштын организастаанын ажилдып, оон аяас-бүрү арга-хөм идиктерин түшү ажилдаар үлүгүр-дузалаан. Беш чыдын шийтпирлиг үшкү чылын оонадаларын — амдыларга боттардыр дээр Кызылдын тууубу заводунун бүгү үчүр-туктары чарышты ажыл-ишке аки ажылдап, шалыпчы өзү-биле ажилдап турар.

Чарыштын дээрлик кылдыр организастап, ону башкаар дээр коллективте партия организастаа болтап проффессия комитети организастаа үлүг ажилды чорудуп келген. Бригада, пех, эвено бүрүшүдө шалыпчы кижилерин күш-ажылга кийтирген лозуннар, плакаттар, социалисттик хулаадегилерин көргүзүлгөндө, оон түнчөй илдерин көсүк чейин кылдыр шийтпирлиг турган.

Кызылдын тууубу заводунда сес бригада боттарынын аразында социалисттик чарышты. Ай төнчүлүгө бригадаларга бөлүр айдын кылдыр даала-ларын кийи бүрүшүгө чейин турар болтап оон көргүзүп көсүк чейин кылган. Айнын, нелеленин, хуунун бүдүрүшү көргүзүлгөн түнчөй, пектеринин, участоктарын көргүзүп самбыраларына бижип турарын заводтун экономиз чейин алган. Бо көргүзүлгөндө чейинкилер кайы алырларында чейинкилер барын, кымнар кошпак ажилдап турарын сайгарып, чейин, чейинтеринин чыдагаанын илдерингө үлүг дузалаан.

Заводтун дирекциясы, кылда партия, проффессия организастааны тоску беш чыдын шийтпирлиг үшкү чылын алынган социалисттик хулаадегилерин чейинкилер күүсөдир чейин күш-ажылды коллективти мобилизастаанын ажилдап хөмчөгөр багыт өөш күүсөткөн турар.

Күш бүдүрүш өрткөн он бир айларда продукция бүдүрүш планын 101,9 хуу күүсөткөн болтап 39 мүн рубльдин продукциясын ажыр бүдүрүш. Тууубу бүдүрүш үндүрүшүнүн он бир айлар планын завод 103 хуу күүсөткөн, планан ажыр 533 мүн тууубу бүдүрүш. Өрткөн чыда-дан 625 мүн га хөй тууубу республиканын тууубу-дугарына олар бергенер. Онда үшүн иштинде күш-ажылдын бүдүрүшүлү өрткөн чыда-дан 3,6 хуу өөш. Бо фактылар бүдүрүшүгө ажилдаа бо чыдын өөш өөш чейинкилер барын чугаалап турар. А кол чыда — Кызылдын ол бүдүрүшү өрткөн чыда-биле дээр көргүзүлгө күчүзүн аки ажилдап, ажилдын коллективин илдепкелгир көдүрүп дээр организастаа ажилды багыт аяас чорудуп турар апарганында.

Бо чыдын өрткөн каш хуунеринде Кызылдын тууубу-дугары үлүс шийтпирлиг ажилдап турар. Заводтун бүгү-лө участоктарында, пектеринде, бригадаларында, эвеноларын да дөркү кварталдын сөөлү айларын да шалыпчы күш-ажыл күшөлдөт.

Ноябрьда И. Багровка үдүрткан беш кижиставтыг брига-

МОСКВА. Информационный, классификационный болтап командированиени Бүгү-зйел эртем-шинчилел институту, Ветеринария санитарияны Бүгү-зйел эртем-шинчилел институту болтап Лак-бууду үлөтүрүнүн талазы-биле шинчилел болтап төлөмөдүн Нуруне институту эртем ажилдарынын ажилыг чоруп улгаттырарынын база оларны ажилдаа кийер хуу-саазын кызыларынын дугайында СЭКП-ниң XXIV съездинин шийтпирин күүсөтпешаан, 1974 чылда эртем-шинчилел болтап дуржулга ажилдарынын уткуштур планнарын хүлээп алыр дугайында эгелекчи саналы кылган.

Информацияны, классификацияны болтап командированиени Бүгү-зйел эртем-шинчилел институту техника-экономикти информацияны классификацияны болтап демделээриниң чагыс аай системанын тургузар дээр ажилдап турар. Ол чорук чурттуг бүгү-лө улус ажил-агыйын башкаарынын чагыс автоматтыг системанын тургузарынын аразын бээр.

ССРЭ-ниң нуруне стандарттарынын классификаторларын хуу-саазынын бектиде ажилдап кылдыр, классификаторларын ажилдаарын автоматчыдар дээр өскө-дөө ажилдарын кылдыр — ол институттун уткуштур планында көрдүрүп турар.

ЧУРУНТА: институттун саналга төвүндө. Оон эргелекчи Л. М. Горбачев (он талазында), улуг инженер Б. Ю. Груш-но олар нити-зйел классификаторларын дугайында информацияны электрлиг саналга машиназына даандыр программаны хынап турлар.

Б. КОЗЫННИН ФОТОЗУ.

(СЭТА-нын фотохроникасы).

Чер ажылынын бектик культуразы дээр

ЧАА СОРТТАР

Дүжүттү бедилеринин кол негелдээр — колхоз болтап совхоз бүдүрүшүгө дүжүттүк база шынар талаан-биле үлөйгө көдөө ажил-агый культураларынын сорттарын ший-гәдир болуп.

Бо талаан-биле ажилды күрүшүнүн сорт шенээр участоктары чорудуп турар. Бистин Чөөн-Хемчик районун сорт участогунга 1947—1973 чылдарын иштинде сулаанын 47 сорту конкурстуг шенелдени өрткөн. Сулаанын «Орел» деп сортун 1956 чылдан бээр райончуткан. Сөөлү чыларда «Орелдан» дүжүттүк болтап аки шынарыг сорттар илдерип турар. Чижээ, «Мария» деп сорту ап көрөөл. Үк сорту 1973 чылда бистин республиканын барын зоназынга райончуткан.

«Марияну» Голландиядан өкөлгөн. Ол чинге болтап бы-жыг сыгып. Таразы — ак, чоллаң, чөмү улуг.

1967 чылдан бээр сорт участогунга «Марияну» көн-күрүстү шенелдени чорудуп келген. Оон бээр оон кол көргүзүлгөн «Орел»-биле дээр, мындай болган: «Марияну» бир гадан ортомук дүжүдү 46,5 центнер, а «Орел» — 41,0 центнер, 1000 борбак тараанын дөңдөп — 36,1 грамм, а өскөсүн — 34,2 грамм. Ол «Орелга» бо-дарага 1—3 хонук өртө быжар, белең ушпак, быжыг түрүшү сорт. Оон хавы хөй өөш. Аарыларга болтап хулаа-жыларга үдүр шымак. Сугатка негелдени. Өрткөн чы-лын СЭКП-нин XXII съездин аттыг совхозка бүдүрүшө не-гелденине туртап, бир гадан 24,6 центнер дүжүттү берген. Ычкан «Орелдун» дүжүттүкү гадан 20 центнер болган.

Бистин сорт участогу сулааны кызыл-дээ соонда тарып турар. Сулага хөргөлөп турар агротехникасы мындай: бир гектар өлгө оонаштыр 90 кг фосфору, 60 кг калийин күсүкү чер аңдырлаганын мурдунда төп турар. Күсүкү чер аңдырлаганын 22—25 см ханы кылдыр чорутса чогур. Шык базырганын соонда чери аки дескелээр хөрек. Орта түр сугат амыктарын тыртар. Ону кылдыра дески бол-гаш аразы чөкк болуру-биле «ВР-4,2» деп култиваторну ажилдап болуп. Сугаткан соонда бир гадан оонаштыр 60 кг азоттук химияны илдеп төгөр. Ычканга аргалы-ла болза, ол-ла хүн дескелээр аар илдериле-биле хөргүнү ийи катап үлүрүткөш, анаа илдериле-биле илдериленин соонда үрө-анин чажар. Сугатты чайгы үдөө ийи катап — биргизин тараа кулактап келгенде, а ийигизин — тараа баш тыр-тып турда чорутса чогур.

Мындай аныалыг агротехниканын түнчөлинде бистин сорт участогу багыт өөш дүжүттү ап турар.

1971—1973 чылдарда арбайын «Краснофимский—95» деп сорту тарып, шөпөп көрдүрүс. Ол аки түнчөлдөрүн көргөсүн. Чижээ, сугаттыг черге 3 чыл иштинде ортума-биле 37,6 центнер дүжүттү бир гадан алыдыс. Ол көргүзүп райончуткан сорта дөңдөргө 4,8 центнер ажыг дүжүттү берген болтап оон 3—4 хонук мурнай быжарын көргүс-көн.

Арбайын ол сорту бо чылын сугат чөк черге шөпөп, тараан бие. Мурдунда райончудун каан «Винер» деп сорта дөңдөргө, ол бир гадан 2 центнер ажыг дүжүттү берген.

Арбайын бо сорту амдызында негереңгөй өөш. Ону Уралдын Краснофимский аттыг эртем-шинчилел институ-дун станциязында өкөлгөн. Ол «Винер» биле «Май» деп сорттарын хайнакташтырлагызында үтөгөн.

Н. МОНГУШ, А. ОНДАР.

Чөөн-Хемчик районун сорт участогунун агрономнары.

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ-ИЖИВИСТИ—БЕШ ЧЫЛГА

УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫН улам ышак хөгжүдөр талаан-биле тоску беш чыл-планын күүсөдиринин шийт-пирлиг үшкү чылын Кызыл хоорайын комсомол организастаа багыт өөш ажилдаан. Чер-чөдө партия организастаа чарыштын үдүрүлгө-биле хөм тураларына болтап завод пектеринде, фермаларга болтап тууубу бригадаларга, өөрдөйлө болтап амдылар хандырылга черлеринге социалисттик чарыш калбарган тур-гуа. Ол үлүг шийтпирлиг бистин комсомолчуларыныг бектик болтап аныктарыныг хөй-аалын чыда-чаз базымнарже көдүргөн.

Кызылдын комсомол органи-застааларында 7650 ажыг ке-жигүн бактаан турар. Оон дөң кезин — школаларын өөрө-никчилери, ортомук өөрдөлгө черлеринин сугрууларын бол-гаш башкы институттун сту-денттери Улутпедер болтап амдылар хандырылга чер-леринин комсомолчулары бары-ла 2000 ажыг. Оон арткаан-ды көдөө ажил-агыйын ийи-бүрү азырларга ажилдап туралар. Олар эсе организа-

цияларда болтап бөлүктөрдө ажил-агыйын, өөрдөлгө-лө азы чурттап турар че-ринин аямы-биле хаара тутту-ган. Бистин организастаа чыл-келген гудун-ла өзүп турар. Чүгө бо чылын бектик бир мүн ажыг оолдар болтап кыстар оон хуу-леленине немешкен. Малайча «Тыва тууду» тресте, хоорайын харылаа салбы-рында, Тыва транспорт эртеле-линде комсомол организаста-ларына хөй-хөй чыда кежигү-чүр немешкен. ВЛКСМ хоор-комундү чоокта өрткөн бору-зунга база алаан кай анык-тарга комсомол бистерини тысып берди. Оларнын хөй кезинин мурнакчалар болганы өөрчүтүп. Чижээ, ээр-ге, чоллаачылар Николай Он-дар, Виктор Алексеев, даара-ныкчылар Галина Суворова, Татьяна Черепанова, сажык Належда Буктуева олар бот-тарынын коллективтеринде өөрүчү хүндүктелди чейин алырлар.

Бистин көдөө комсомолчу-лары көдөө ажил-агыйын ийи-бүрү азырларга ажилдап туралар. Олар эсе организа-

цияларда болтап бөлүктөрдө ажил-агыйын, өөрдөлгө-лө азы чурттап турар че-ринин аямы-биле хаара тутту-ган. Бистин организастаа чыл-келген гудун-ла өзүп турар. Чүгө бо чылын бектик бир мүн ажыг оолдар болтап кыстар оон хуу-леленине немешкен. Малайча «Тыва тууду» тресте, хоорайын харылаа салбы-рында, Тыва транспорт эртеле-линде комсомол организаста-ларына хөй-хөй чыда кежигү-чүр немешкен. ВЛКСМ хоор-комундү чоокта өрткөн бору-зунга база алаан кай анык-тарга комсомол бистерини тысып берди. Оларнын хөй кезинин мурнакчалар болганы өөрчүтүп. Чижээ, ээр-ге, чоллаачылар Николай Он-дар, Виктор Алексеев, даара-ныкчылар Галина Суворова, Татьяна Черепанова, сажык Належда Буктуева олар бот-тарынын коллективтеринде өөрүчү хүндүктелди чейин алырлар.

Бистин көдөө комсомолчу-лары көдөө ажил-агыйын ийи-бүрү азырларга ажилдап туралар. Олар эсе организа-

КУЛЬТУРА

Шүлүктөр чыындызы

Эки чүс бүтүзгөн, аас-кежикти.
Партия сен улустарга хайыр-лаады.
Эң-не ханы сепкил-болаа, чүрөзүктү.
Партия сен, чүгө сенээ бараалгадым. Мындай озу-руугар-биде бистин республи-камын коопул, шүлүктөрү-нүн бирээни Байкара Дамча-ев Хөвөйсейин шүлүктөрү-нүн чоокта чаа үгөн чымын-ды эгелээр. Чымында чогаал-чынын амдыралынын соолугу-сунда бижжэн, эң эки шүлүктү киргизген. Тыванын чараш чурмалдары, эконом-казынын болгаш културалы-нын жогжүдүзүнүн дугайында «Тыва» деп дөрт эгел-дерден тургустунган шүлүктө автор урай-чечин-биле бижип көргүскөн.

Чымында кирген 25 шүлүк-теринг темасы — партия, күш-ажыл, төрөн чеге ынак-шыл, совет патриотизм болуп турар. Ол ынак чымында коочун чогаалчыны «Тыва-нын шүлүк чогаалы» деп 1942 чылда бижжэн чүлүк база кир-ген.

Бистин корр.

Номчулга конференциясы

Курдун шаңналынын лауреа-ды С. Н. Токанов «Араттын созу» деп номунга номчулга конференциясы Адыр-Немжиг суурунун Култура бажынынга эртен. Конференциянын кир-жикчилери чогаалчынын үш номун үчүздүгүн сайтарган. С. Н. Токанов амыдыралы болгаш чогаал ажил-чорудул-ганын дугайында дөңгү илеткейди «Тоора-Хем» сов-хозта партия секретары К. Л. Достай-оол мылган. Тас-Баштыгынын өвүр-хевир болгаш не мөзү-шыныралын дугайы библиотекка эртелек-чиз Мол Чапалак литератү-рлүктүн номчулга мылган. Он-биле нады школанын үстүкү илассчылары үзүндүлөрүн номчаннар.

Школа башкылары болгаш өскө-даа ижилер чогаалдын кол-кол эгелеринге ханы сай-гарылганы мылганнар.

М. ЭРГЕН.

Кижизидилге темазына

Эрзининг Култура бажы-нынга ада-илерге турас-кааткан тускай немзин эр-тирген. «Кижизидилге—хөй-нитининг хөзө» деп темалыг айтырыг, хары немзин баш бурунгаар чарлап бөлөткөн.

Школада орус дыл башкы-зы М. Ч. Сопта «Ульонунг өг-бүдүзүнүн эң үлгү-гөр-чиз» деп темага лек-цияны номчан. Төгү башкызы С. С. Дамды-Сурун «Берге-уруларын кижизидилге-нин дугайында ада-илеринг салган айтырылгына хары талып-ырыг берген. Он-ангыда ада-илеринг салган ангы-ангы айтырылгына школанын бөлүн башкылары кижизидилге темазына бө-дүмүн, дөңгөргөй харылар-ны берген.

Немзининг түнөлү көзүнөгө школанын үстүкү илассчыла-ры солун концертти көргүс-көн.

А. ДАМДЫН.

Хойжу-ларын аалчызы

«Найрал» совхозтун Шанчы салбырынын №1 хойжу бригаданын сүт сөөр-түр машинасын чогаалчызы Монгуш Бүбү кызымк күш-ажыл-биле хойжуларын хундуктелин чаалап алган.

Муралчы чогаалчы—көзгө Советтин депутаты. Чогаал-чылаа-ла 13 чыл болган. Сөөгү беш чылда сүт сөөртүр ма-шинага ажиллап келген. Ол чээрби хойжу кодааны ханды-рыг турар. Сүт чедирлгезип чангыс-даа үзүткөдирбөөн.

Дүржүлгөй чогаалчы тех-никага камын, ол бөдүмүн машинанын урелиштинге та-варыштырып көрбөөн. Хойжу-ларын күзүткөй аалчыны мытаар ажиллап турар.

В. ТЕРГИН.

ССРЭ-нин улустарынын кышкы үшкү спартакиадазынын базымнары

Аңаа Хөй Миллион Кижик Киржик

Россиянын хөй-хөй миллион күш-културжулары амгы үедө РСФСР-нин бешки кышкы спартакиадазына кидин тутук массалык-биле киржип туралар. Ол болза, ССРЭ-нин улустарынын кышкы үшкү спартакиадазынын бир чарылбас кезин бооп турар. Оон кол-ла сорулгалары болгаш онзаланчак чүлүк калдыгыла. СЭТА-нын корреспондентиз Г. Хачкованын ол болгаш өскө-даа айтырылганы РСФСР-нин Министрлер Чөвүдөсинин чанында Күш-култура болгаш спорт талазы-биле комитеттин даргазы В. Д. АЛЕХИНДЕН салган.

— Кышкы болгаш чайгы-даа спартакиадалар республиканын спортчу амыды-ралында шуут чачыл болу берген. Ол дээр, ам бисте күш-култура шам-чээлжиктинг онза хевирлиг көргүзүп, элчегилг дөрт чыл ичинде эртен оруктук дугайында түнөл бооп турар.

Моон мурунда мышкаш, амгы спартакиадын кол-ла сорулгазы күш-кул-тура болгаш спорт шамчээлжиктинг чаа-чаа миллион совет кижилери доктаа-мал хаара турар. БУГУ ЧОННУД КҮШ-КУЛТУРА КИЖИДИЛГЕЗИН УЛАМ ЭКИЖИДЕРИН ЧЕДИП АЛЫРЫ БОЛУР.

Соолугу сөөстери онзалан демдегээрин тускай дөңгө олур мөз, чүгө дээр, СЭКП-нин XXIV съездининг шийтири күш-култураны бөдүлгү бүтү-үлүсчү болдуруларын кыгырып турар болгой. Ол сорулганын күсөөдиринге кышкы бол-гаш чайгы спартакиада улут ролду ойнар ужурут. Чижээ, РСФСР-нин бешки кышкы спартакиадазынын маргылдааларына он миллиондун өзгөш эвөс кижик киржип. Олар хаак оруктарына болгаш доңгү чунгууларга ГТО-нун нормаларын дузаар. Амгы спартакиададын эң-не онзаланчак чүлүк болза, ГТО комплекзин-биле сырый холбазыны бооп турар.

Спартакиададын программасын, эң илангыч оон баштайгы маргылдаа-ларына ГТО-нун нормаларын дузаарын көрүп турар. Ол аял-лаа күсөөдир негелде-дир. Республикада ГТО комплекзининг үндөлтүгөтүн кышкы масса-лыг маргылдаалар калбаа-биле көрүп турар анарган. Иланг маргылдааларга Уралда «Европа-Азия», Мурманск областа «Соңгу чүктүн байырлазы», Ворку-тада «Полар ындынын хаак оруу», Архангельск областа «Беломор оюннары» дээн ышкаш өскө-даа хаак маргылдаалары хамааржыр.

Чангыс-ла чижеткен көргүзүп көрөй. Башкырыяда «Салаваттың лыжа оруу» дыка пелтереней маргылдаа анарган. Тудугулар, нефтехимиктер болгаш хоорайнын сургуулулары-даа дыштаныр болгаш апаа-даа хуинерде ынакты мар-гылдааларга бо-ла киржкен турар. Оларнын түнөлдерин тускай хынакчалар демдегелер турар. Иланг массалыг маргылдаалар калган түнөлдө, Салават-тың чурттакчаларынын 13 хуузу ГТО-нун хаак талазы-биле нормаларын ду-жаап акалнар.

Бистин спартакиадазынын база бир өскө онзаланчак чүлүк болза, маргыл-дааларын элчегилг, элзэн бедик кеззине коллективтеринг шийлекке коман-далары эвөс, а мурунда чедикчининг болган агы-агы спортсменер киреи бооп турар.

ССРЭ-нин улустарынын кышкы спартакиадазынын эд сөөлүгү — түнөл мар-гылдааларына Россия Федерациязы республиканын чадгыс-ла шийлекке командаларын эвөс, а областарын, крайларын болгаш автономдуг республика-ларын эд дээр түнөл көргүскөн командаларын хивер. Олар

эвилдешкен республикаларын, Москваны болгаш Ленинградтын шийлекке командалары-биле кээп маргыжар апаар.

— Ам спартакиададын үс-чадаларын болгаш хуусааларын дугайын чу-гаалап көрүсөргө?

— Маргылдаалар дөрт үс-чадалыг эртер. Массалыг маргылдаалар кышкы се-зонунг бүгү дүргүзүлгө болур.

Баштайгы ийн үс-чадала (кудуку коллективтерге маргылдаалардан областар спартакиадаларына чедир) киржикчилеринг саны, кызыгарлатчыс. Манга түнөлдөр үндүрде үш кол көргүзүлгөри барымдаалар. Ол болза: маргыл-даа киржикчилеринг ажиллап (азы өөрөнп) тураларга хамаарыштыр хуу-зу, ГТО норманын дузаарынын хуузу, спортчу разрядтарын күсөөдирке спортсменеринг саны-дыр.

Эд дээр дээр 60 күш-култура коллективтеринг РСФСР-нин спорт комитет-нин «Спартакиадаларга массалыг киржишкени дээр» ышкылар-биле шац-наар.

Баштайгы ийн үс-чадалы онза үжүр-дузалыг деп көрүп турар бис. Чогу-на ол үс-чада-биле ажилчыларын болгаш сургуул алыктарын чаа-чаа мас-саларын спорттук кышкы хевирлеринге, маргылдааларга киржип, ГТО-нун нор-маларын дузаарынча хаара түдөр аргалыг. Ол үедө маргылдаалар канчаар эртеринде бүгү спартакиададын чедикчининг хамааржыр.

Спартакиададын штавы маргылдааларын баштайгы ийн үс-чадалы белет-кеп эртеринге онза кичээлгени салып турар. Спорттук «Труд», «Спартак», «Динамо», «Трудовые резервы» эки тура нилтилеринин Россия Чөвүдөлдө-рини, Горький, Москва, Новосибирск, Липецк областарын талдөлдөкчилеринг ляндылгыларын штабтын хуралдарына дыччаан. Спорттук «Труд» эки тура нилтилеринде, Липецк областа, Горький областын Дзержинск хоорайда чангыс-лаа белеткеп чедис чоруп турарын штаб демдегелзэн. Баштайгы ийн үс-чадалын маргылдаалары эң-не массалыг болуру онзалан демдегелзээр чутула. Чогу-на нитангаш апаа киржип кижилеринг саны кызыгар чок болур ужу-рут.

Үшкү үс-чада — автономдуг республикаларын, крайларын, областарынг дөңгөкөөрлер айы-биле федералдык орган үезинде эртер спартакиадалары бо-лур. Апаа чымында командалар кирер ужурут. Республиканын 22 хоорайла-рына алаа зонанын (Ыракы Чоон чүктүн, Сибиринг, Уралын, Поволжье-нин, Төнтүн болгаш Соңгу-Барын таланын) эд шымак спортсменери респу-блик спартакиадазынын түнөл маргылдааларына киржип эрге дээр маргы-жар.

РСФСР-нин улустарынын спартакиадазынын түнөл маргылдааларын эгел-зенин дугайында медээ Красноярск стадионунг кырынга февраль 22-де чадгылашты үер. Апаа республиканын эд шымак дээр барык ийн муң спорт-сменери чыгыр. Конькинг, хаактыг чарып маргылдаалар, трамплинде хаактыг шурашкын, хаактыг чунгулап, кадыр черде бадар маргылдаалар апа болур.

Фигурулг конькидизикчининг мастерлери Норильсктин Спорт ордузунга маргыжар. Чадг-шанакчылар (спорттук бо хевиринг спартакиадада бир-ле ду-гаарында кырген). Братские чыгыр.

БОЙДУС БУЛУҢ

А. МЕЛЬНИКОВТУН «Кышкы тайгада» деп фототюдю.

ЧЫЖЫРГАНАМ Номчукчунуң новеллазы

Кадыр кашпаалдарыг, бедик сыннарыг черге өскөн бол-гаш, оон дугайында чүлүк-даа билбес чордум.

Бөдүк-бөдүк бооп шыргайы кончут кылдыр бөкпелерге үгөн оон чинге, адыралыг бөдүк-сыгыралыг дилинчик кызыл-сарыг каттары ху-ни хевирлеринг чүлүк-бүрт өңү-биле чедикчининг онзалыг көргөн силер бе? Ол дег чар-рас, магаданчыл, тоолугу чур-умалды тылары берге!

Ол дег өңгүр чараш, чор-гаар салымнын үнүс тымыл-бас, өскө каттар дег чанынга маңлап чеккен, чангааш хо-лүк-биле долдур алышпап, ак-сымче чылбыртын киниритер мен деп семесе! Амыр-дыр! Чыжыргана бола хундукчул кылдыр хымын-ла алабалап-тар кат.

Бөдүмүн бөдүмүн, тура-со-руун, каас-шынын, чаражын үлөп билер утагыгар хыстар ышкы, хый хамаачок, дө-лаш кижилерге чыжыргана хонку чок. Тоолугу хыстар туралык солларын шиптир-иле-биле чанынга чадгылаш деп, чыжыргана база-ла мыдыг катчыларын чидип теңгеште-ри-биле кезеткилелер. Дараа-сында оон чогуунге чоокшу-ларындын бөзүн сөстөр

Чыжырганадын амааныг калын амаарынын мурунда оон чингексик ууну камынг бөдүк-тылгын, менделепи та-ныктып алыр. Бөдүстүн ол хире чойаар толук-дур ол! Чыжыргана! Кичтук! Со-гуула-даа, чалынч иланила-даа шыланмыктай сен. Ол хире мер-ген, тымык караш атты чон-нун сөзгө шынааны-лаа чан. Кым билер: бистинг өгбелери-вас ол салым сөстү бир ша-да ий-үш сөстөн синалг тыл-кан-даа чадгаас: чыжыр алдым хана?

Чүгө бо хире бөдүс чур-умалдыг каас болгаш байлак сыннарыг элзеге, бо хире мөңгө күчүлгү хеминг эрпиге мындай тура-сорукуг, чү-ге-даа торулбас кат үнер. Улуг-Хем оон иези, Саян—оон алазы. Тыва чон оон килип кезип, чаагы адын тып алаан утбазы.

Чыжыргана-үс-төөгүдөн бээр мөңгү чоңума амааныг чем аарыг-аржыкташ эи-дом бооп келген. Нычангаш бо катты бергелерге торулбас, ак сет-килдег, шыныча, ажал-ышпи — бөдүлү-ла сеткил-сагыш-биле чараш кижилерге дөмөйлөт-мөн.

Эң-не баштай манга кел-ген мөн утундугула болуш-кун бооп эртерип калган. «Алыс чамылда тура-ла, авамнын азы-биле калы амаанын, чил өскөн калын бо-дур»—деп чыжырганага айтып, сеткил-лиден сөргөп түрүлү. Каттын чаак суу сазалаар, чилдг а-мандын-лаа эскербейн, эңг ол сөстөрининг талап дымнап тур-ган мөн.

«Бо дег мындыг катты чип өскөн уругта салым-чолууну-даа дилим хүдээлди берип боор мөн» деп баштагынан-нымын утпаан боор сен.

Баштайгы сөстөр, баштайгы ужуражылгалар чөбүтү уугу ынакшылче шилчип берген. Ол хуинерден эгелзеш, сели үр-гүчү-сөзү сөзү чыжыргана-м деп баштагынан-ла, эргел-дип-даа алдар, апарганынм сактып көрөм.

Оон бээр Хемчининг эрпиге-ринге та каш улаа чыжырга-на чектелген чүс— сапаз-ды берге, нычалаа-да бөдүм-иун Чыжырганадын тура-со-рукуунга, шынызынга бөү-релим болгаш чоргааралым хе-вээр.

Чүгө бо хире уран-чечен аас-дылдыг, чогаалчыны, биче сеткилдиг чондан мези Чы-жырганаг үнер турган-дыр деп бүтүрөп чор мөн.

Бичин часынбайышты ка-вайжымакчылан колуп ал-гаш, эргелдип часынбайым, эвире берил, «Часынбайым, Чыжырганаг, дүргөн өс»—деп чалтап, оон бичин бораак баш-чарыжын суйбашыан, менче эрчим хүдүмзүрү олурдум.

Билдиртпейн каш айлар эр-те бээр. Бистин Чыжыргана-выч чуртталгазынын эң баштайгы базымнарын кылып эгелзээр.

Нычан сен: — Чыжыргана-аа! Чыдып калба, дүргө!»—деп кыгы-рар боор сен.

Ол утпаган кээр: «Адып алааным бөдүстүг байла мышкаш шымакчыл эрес чор, чойуна уругуш шыныча бораан болур сен» деп чыгып чутаалаар бис.

Б. ТАНАРБАН, башкы.

ТӨТЧЕГЛЕКЧИЛЕР

Тывада күрүнениң адыр инспектизининг ажилдакчы-лары Талды районунг ажи-тыр-тымыштыг дөңгөзгө-лөп ийн хуи эртен келген. Бир хондур, бир хундур манга-чүк машиназын, ийн дил-жик. Илан-ла ситен сөөртүп чораша бе? Шоолугу мараал чораша сараат орунга бар-гаш, ам бөүзүрээ—өскөр бар-бан-дыр. Боттаң атытгы хой-жу чап-чаа хон сүрүп алгаш доора кешкен. Ол-даа сөзг чок.

Иланг чоруп турда кержэ

дүшкен. Халас кержа четти-рикээрлеринг чогуу чиме-нип эгелээр өйү бо-ла болгай. Артаанда-ла дүне машинанын одун чырылып алгаш чоруп илден болдуру ийн. Удаваан-ла орутку доора-хөзө кешкен машина ийн бо-ла таварышкы-лар анарган. Ону элзеген чо-рулган. Машина ийн бирде халычларынг бөдүмүнүн суга-сыга, оон, ол-боже эл чон-анынын, элчел-сөлдөн эжи-чине чыткан бистер шунту-ла эскердеш. Аары кижиге ол өөрүмчү, сөзүлгөсү сөлдөр-иин-даа болур чорду.

Кайыкчынын катан тур-гускан ажилыгыне өөрүп четтирдир.

А. КУЖУГЕТ, Торалды школын башкымы, Улуу-Хем район.

Буяныгларга өөрүшкүнүң чылыг сөстери

Ур үедө аар арааша, Таң-дыга Балзакан санаторийин-ге экинеткем кайыкчымыз элзеп кижип, чоругу кан-дык кылдыр сөзг бергеним-ге сөзүш-сөткүлүмүнг ханы-ындап өөрүп чор мөн.

Бо санаторийде экилетер Ф. П. Кононов, С. В. При-лас, М. А. Комбулдай оларга медициналык өскө-даа ажил-дакчыларын өөрүп четтир-генимни илергейбидим. Меди-цина ажилдакчылар аарыг улустун кады дээр билиш, күжүн харап чокка берип, чогаалчыны чорук-биле ажил-дап турарын санаторийге ма-лал ажаала, хайрааралдык кижик эскерип калдыр.

Санаторийде аарыг улука тааржымакка бөүр-ла бойдал тургустунааны масала. Ам-данын азы-чечини четтири-биле кылып бээр. Коллектив-тиң ажилдакчылары-даа кижилерге элчел-сөлдөс.

Санаторийин бөдөндүр чур-умалдыг ара-ары кижип бөзүн кара-ногаш сөөзүр тур-ар. А чайын өң-базанын ай-ыраң чекетерин, хаймамы араа шингеге сөзүшүрээр мазалымн чүр дээр.

С. Л. КАРА.

Ах-Туруг суурнунг кудумчу-ларына чамыг арым-шырай-лыг аныяк уруну бо-ла чоруп болур. Ол болза Ах-Ту-ругда эмгелег пунжунунунг Фелдшеринг Тамара Дууру. Со-рондур, Кызылдан экич ууламчезин доккаш апаа ажилдаа-ла ол чедик чыл чек-кен.

Аары кижилерге дүргөн дүзгө чедириндер, эмгелег, профилдиктиг ажилдарын кызымактай чорудуп, ырак

жоданарба малчыларга ара-жыг баувар доктамак барып, эмгелег темазына алы-буру бөдөлдөрүн кылып—шынча-лаларын чорудуп турар. Аныяк экич Тамара Кызысоона бо урпук шингеге хай-нышын ажилына баа дөңгөйлөп киржип келген. Ол Ах-Туруг көдээ Сөдөйинг депутаты.

К. КОМБУ.

Улуу-Хем район.

Бо чылын октябрда хе-ктерген аар арааша чусток эмгелегине шинчидеримге ол-ла дарап район эмгелегине чоруган.

Дүргөмалыг эжилер ки-чээлдег шынчыл коргаш, чүдө кешикчин кыдыр чур-дула апаранын сөздөлдөр.

Кызылдан келген эмгелек экич О. Л. Магааров болгаш Шагаан-Ары эмгелегизинг

С. ФЕОКТИСТОВТУН «Өөрүшкүлүг, хөглүг, аас-кежиктиг чаш назын» деп фототюдю.

СЭТА-НЫҢ СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

ХОККЕЙ. Декабрь он аалыда Ленин атыг төп стадионунг Спорт ордузунда эгелзэн ужуражышкын — «Известия» со-лунунг шаңналы дээр маргылдаанын ийги хундуле Финал-дын шийлекке командалы шведтерин 5:2 сапта тил-дэлз.

ШЫДЫРАА. Ленинградтын грессмейстеры Анатолий Кар-пов Испаниянын найсысалыга болгаш чурттар аразынын тө-лөлдөкчилеринг шыдыра маргылдаанын киржиш, чан-гыс-даа кижиге уттурбайн, он беш санын 11-ин алгаш, бир-ги черде үгөн. Ийги черде—10,5 санын Владимир Туммаков, ужукунда—10 санын Семён Фурман, а дөрткүзүлгө — 9,5 санын Вольфганг Ульман (ГДР).

БИАТЛОН. «Известиянын лончызы» дээр «адыжы хаак-чыларын» маргылдаанын дөрт кижилг командаларынг чед-ик-чартык километрге эстафетазына, динамочулар тилзез: оларынг үзү—2 шак 8 минута 40 секунд. 20 километрге чар-ышка Пермь чуртут 23 харыг Семён Бусов тилзез: 1 шак 12 минута 45 секунд, 10 километрге маргылдаага Сафин тил-дээр ону 37 минута 8 секундла маңлап эркен.

ААР АТЛЕТИКА. Спорттук бо хевиринг талазы-биле Тупасе бооп турар маргылдаа—ССРЭ-нин кубогу дээр ужуражышкын үезинде Ленинградтан барган СКА төлөлдөк-чиз Валерий Смирнов (ортумактан шала куду дөңгө) 143,5 кг боюну тургусту, дөңгөйинг чаа рекорду тургускан.

Дөңгөй болгаш Европа чемпиону Владимир Рымжков (Москва) ортумак дөңгөй атлеттеринг аразынан дөңгөй-дөңгөй ийн рекорду хам улаа тургускан: ийн арга-биле аар шой көдүреринг нитиз-биле 357,5 кг түнөлдөп көргүскөн. Ийги аар дөңгөй атлеттерден сөөлд олимпиянын мөң-гүн шаңналын алган Руслан Мамб баша катап дөңгөй чор-кору, тургузуп —185 кг шынааны көдүргөн. Ол дээр, берги Серж Редзингин түнөлдөп 0,5 кг артык-тур.

БАСКЕТБОЛ. Чуртка эр кижилеринг командаларында чемпион илердеринин маргылдаанын ЦСКА-нын баскет-болулары он ужуражышкында төс тилдөйгө чедип ал-ган, мурнап чоруп турар. Ол маргылдаа Ригада чоруп турар.

ХААК. «Россинын хаагы» деп шаңнал дээр Бүгү-эя-лел маргылдаанын он километрге эстафетага Киров обла-стын хаакчылары 2 шак 25 минута 24 секундла түнөлдөп бооп тилдөйгө чедип алганар. Олимпий чемпиону Юрий Скобков 15 километрин 53 минута 07 секундла эркен, арыг тилдө-гөни чедип алган.

КОНЬКИ. Берлинге «Динамо» шаңналы дээр болган коньки талазы-биле маргылдаа Иркутскиден барган 25 хар-лыг спортсмен Олег Попов үш язы хемчээлгиг черге чары-ма нилти-биле 187,370 саныг бооп, тилдөйгө чедип алган. Херхезинерден дөңгөй чемпиону голланд Атты Кейде-Деестра 201,197 саныг тилзез.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 19-ТА МОСКВАДАН

15.55—«Правда» солунунг политикат талыбдырлактызы Ю. А. Жуков телекүрүлгө айттырылганы харылап тур. 16.25—«Экранда кинокомедия». «Музыкалыг төөгү». 18.00—«Уе». Информастыг программа. 18.30—Өнүгү телекүрүгүт. Концерт-валес.

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.15—Телемедээлер. 19.25—Чаралдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.30—«Частың он чеди шинчин». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги серия. 20.40—Өнүгү телекүрүгүт. «Известия» солунунг шаңналы дээр хоккей талазы-биле дөңгөй маргыл-даа. ЧССР-нин болгаш Шинянынг чымыл командалары 2-ги, 3-үч оюн. 22.20—22.30—Чансар. 22.30—Өнүгү телекүрү-гүт. «Известия» Ойроу ырал тур. 23.00—23.25—«Уе». Инфор-мастыг программа.

Редакторнун оралакчызы М. Н. СМЕРНОВА.

КИНО

ДЕКАБРЬ 19-ТА

«НАЙРАЛ»: «Угаан-сарым чоктарынын неделазы» 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.15, 19.00, 20.45 шактарда.

«ПОНЕРА»: «Куулар бээр ужуз кээп турар» 9.10, 10.50, «Күштүг сорукуттар» (1-ги серия) 14.20, «Хостуг күш» 12.30, 16.10, «Ынакшылым чалбыраам» (2 сериязы катат) 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Уш дакыр хыналда» 15.00, 18.40, «Буруу чок болза — салымат» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эрпиктер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫНЫНГА: Кипчымыл 16.30, «Өрттенген арыг» 18.00, 20.00 шактарда.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүдөсинин хандырылга бол-гаш сайгарыга эргелес күш-ажыл дөңгөйинг чаа хевирле-рин болгаш апаа кинер калсырыла арыннары-биле (оон иштинде тыва дылга база) катат 1975 чылда кайы хире түн-нү хергезээринг чыгыларын 1974 чылдын январь 20-ге че-дир кирерин бүгү министрстволарга, эргелдерге, орган-зацияларга оларынг чыгырттыр турар эрлеринден хамаары-ла чокка кинерин дымнады